

PROLEGOMENA ZA METOD ISTOVREMENOG UČENJA STRUKE I STRANOG JEZIKA (CLIL)

PROLEGOMENA TO THE METHOD OF CONTENT AND LANGUAGE INTEGRATED LEARNING - CLIL

Dr. sc. Aida Tarabar, van. prof.,
Univerzitet u Zenici

REZIME

Prolegomena, u ovom kontekstu, znači uvodjenje u metod istovremenog učenja sadržaja nejezičkog predmeta i stranog jezika (CLIL) kroz uvid u njegove teorijske postavke, odnosno, promišljanja o principima, prednostima, izazovima i mogućnostima unutar obrazovnih sistema. CLIL se temelji na ideji učenja stranog jezika kroz njegovu upotrebu u stvarnim kontekstima, a ne samo na tradicionalno dizajniranim časovima stranog jezika. Rad ima za cilj da, razmotrivši osnovne postavke CLIL-a, utvrdi zašto je ovaj pristup efikasan i poželjan.

Ključne riječi: evropska jezička politika, komunikacija, kultura, istovremeno učenje stranog jezika i sadržaja nejezičkog nastavnog predmeta.

ABSTRACT

In this context, prolegomena means introduction into the methodology of content and language integrated learning (CLIL) through an insight into its theoretical postulates, i.e. reflections on its principles, advantages, challenges and possibilities within educational systems. CLIL is based upon the idea of learning a foreign language through its use in real contexts, and not only in traditionally designed foreign language classes. While considering basic principles of CLIL, the aim of the paper is to determine why this approach is efficient and desirable.

Keywords: European language policy, communication, culture, content and language integrated learning.

1. UVOD

Živimo u vremenu kada je nemoguće baviti se bilo kakvom djelatnošću, a da se ne poznaje barem jedan strani jezik. Suвременa nauka napreduje gotovo geometrijskom progresijom, te se znanja, koja se stiču tokom formalnog obrazovanja, moraju konstantno nadopunjavati i provjeravati kroz konsultiranje mnogobrojnih izvora, često pisanih na različitim stranim jezicima. Osim toga, ne treba zaboraviti da je jezička politika Evropske Unije takva da se ona već odavno opredijelila za višejezičnost i višejezično obrazovanje. Porijeklo spomenute jezičke politike, koja teži jezičkome pluralizmu, i u kojoj se jezik smatra resursom, prepoznaje se, ne samo u potrebama naučnog usavršavanja, nego i u drugim, jednako važnim činjenicama. Naime, jezička raznolikost je ključna oznaka evropskog identiteta, te način očuvanja vrijednosti na kojima je Evropa i izgrađena, kao što su - demokratija, vladavina ljudskih i građanskih prava, međusobno razumijevanje, te poštivanje jezičkih i kulturnih različitosti [1].

U tom smislu, potrebno je razlikovati pojmove *dvojezičnost (bilingualism)* i *višejezičnost (plurilingualism and multilingualism)*. Mada ni za jedan od njih ne postoji jedinstvena, opšteprihvaćena odrednica, pod dvojezičnim obrazovanjem se najčešće podrazumijeva ono obrazovanje u kojem se dva jezika koriste kao sredstvo podučavanja u nejezičkim nastavnim predmetima [2] dok višejezičnost ima, uslovno rečeno, dva podznačenja: plurilingvalizam i multilingvalizam. I dok plurilingvalizam podrazumijeva upotrebu više jezika od strane pojedinca, multilingvalizam se odnosi više na koegzistenciju nekoliko jezika, unutar date društvene grupe [3]. Tako možemo reći da se jedna plurilingvalna zemlja (ili društvo) sastoji od pojedinaca koji mogu da se, na različitim nivoima znanja, izražavaju na više jezika, dok se multilingvalno društvo može sastojati od monolingvalnih pojedinaca koji ne govore jezik drugih. To nam ukazuje na važnost plurilingvalizma, na čemu, kako je spomenuto, insistira Evropska Unija (EU). Naime, plurilingvalizam je, ne samo važan alat za promociju demokratije (koja je u samoj biti EU), nego je i najefikasniji način odražavanja tolerancije i prihvatanja Drugih. Da bi se spomenuti ciljevi mogli ostvariti unutar evropske zajednice, bilo je važno promijeniti i modernizirati pristupe izučavanju stranog jezika u mnogim od zemalja članica. U mnoštvu pristupa i metodologija koji se javljaju na tlu Evrope, a i šire, izdvaja se CLIL (*Content and Language Integrated Learning*) koji, po svojim ključnim postavkama, ili prioritetima, sadržanim u skraćenici 4C predstavlja najbolji „zasad“ na plodnom evropskom tlu. Spomenuti 4C (*C*ontent, *C*ognition, *C*ommunication, *C*ulture), prema Do Coyle, predstavlja osnovne preokupacije ovog pristupa, a oni su: nejezički sadržaj koji se izučava na stranom jeziku; zatim - kognitivni, odnosno, spoznajni razvoj; te značaj komunikacije i upoznavanja kulture predstavljene datim jezikom [4].

2.METODE I PRISTUPI KOJI SU PRETHODILI CLIL-u

2.1 Tradicionalne metode poučavanja stranog jezika

Kada je riječ o tradicionalnim metodama podučavanja, implementiranih tokom 1950-tih i 1960-tih, one su se, uglavnom, usmjeravale na jezički sadržaj, a ne na sam proces učenja. Fokus je, prije svega, bio na gramatici. Vokabular se učio odvojeno od gramatike. Učenici bi dobili listu riječi kojima bi popunjavali prazna mjesta u odgovarajućim zadatim rečenicama (*fill in the gap exercises*), ili bi pomoću njih kreirali nove rečenice prema zadanim gramatičkim pravilima. Zajednička karakteristika svih tradicionalnih metoda je ta da je nastavnik u središtu procesa podučavanja. Nastavnik se smatrao autoritetom, prenositeljem znanja, a učenici su, slušajući nastavnika, pasivno usvajali to znanje. Drugim riječima, davala su im se pravila koja su trebali da nauče, a ne nužno i razumiju. Smatralo se da onaj koji poznaje pravila gramatike, poznaje i jezik. Komunikaciji nije pridavana velika pažnja. Neke od tih metoda poznate su pod nazivima: *The Grammar-Translation Method* (Gramatičko - prijevodna metoda), *The Direct Method* (Direktna metoda), *The Audio-Lingual Method* (Audio lingvalna metoda, *Drills* (Uvježbavanja) [5].

2.2. Suvremene metode podučavanja stranog jezika

S obzirom na činjenicu da rezultati podučavanja tradicionalnim metodama nisu donosili značajne rezultate, iznalazile su se novije metode. Već je tokom kasnih 1970-ih i ranih 1980-ih došlo do potpuno različitog gledanja na podučavanje stranog jezika. Sve više se ističe važnost aktivnog učenja i razvoj autonomije učenika, to jeste ističe se činjenica da su učenici kreatori svoga znanja. Tako se u narednim decenijama javilo mnoštvo različitih pristupa. Spomenućemo samo neke od njih: *The Silent Way* (Tihi način), *Community Language Learning* (Učenje stranog jezika u zajednici), *The Total Physical Response* (Totalni fizički odgovor), *Communicative Language Teaching* (Komunikacijski pristup), *Content-based approach*

(Pristup utemeljen na sadržaju), *Task Based Approach* (Pristup utemeljen na zadatku), *Participatory Approach* (Pristup utemeljen na sudjelovanju), *Learning Strategy Training* (Uvježbavanje učenja strategija), *Multiple Intelligences Approach* (Pristup višestruke inteligencije), *Cooperative Learning* (Učenje kroz saradnju) itd. [5] Ono po čemu su se ove metode također razlikovale od ranijih je, prije svega, njihov cilj, a on je – **komuniciranje** na stranom jeziku. Još sedamdesetih godina prethodnog vijeka, primijećeno je, na primjer, da učenici na ispravan način koriste rečenice u nastavi, ali ne i izvan nastave, u slobodnoj komunikaciji [6]. Bio je to važan znak da se nešto treba promijeniti, jer poznavanje stranog jezika zahtijeva puno više od poznavanja pukih jezičkih struktura. Tu, prije svega, treba istaknuti komunikacijske kompetencije, odnosno, znanje o načinima sporazumijevanja [7], a, zbog one ranije spomenute društvene dimenzije, prepoznata je i potreba za poznavanjem kultura koje strani jezici predstavljaju, noseći ih „upisane” u sebi.

3. POJAVA CLIL-A

Tako se polako utirao put CLIL-u. I dok su gore spomenuti pristupi insistrali na jednom ili dva cilja, CLIL-u je sve to bilo istovremeno važno. O čemu se, zapravo, radi?

CLIL u svom samom početku nije zamišljen kao pristup istovremenog podučavanja nejezičkih i jezičkih predmeta, nego mu je prvobitni cilj bio da, kao novi metod podučavanja stranog jezika, nastoji udovoljiti zahtjevima i potrebama nastave jezika koja promovira višejezičnost i kreira svojevrsnu sinergiju za što bolji razvoj plurilingvalne Evrope.

Doprinos pojavi CLIL-a dali su, isto tako, i neki drugi faktori, kao što su: razvoj tehnologije, veća brzina komuniciranja, te učestale razmjene studenata i stručnjaka kroz različite međunarodne projekte. Tradicionalna nastava stranog jezika, kao samostalni predmet, više nije bila efikasna, pa se integriše sa nastavom drugih, nejezičkih predmeta, da bi se što prije, i to ciljano, naučio jezik specifičan za komunikaciju unutar tih naučno-stručnih sadržaja. Na taj način, istovremeno se produbljuju i znanja vezana za te sadržaje.

3.1. Definicija CLIL-a

Definicija koja se najčešće citira je da je CLIL fleksibilan obrazovni pristup sa „dvostrukim fokusom” te „višestrukim dimenzijama i primjenama” u kojem se „dodatni jezik” koristi za učenje i sadržaja nejezičkog i jezičkog predmeta [4]. Sam termin skovali su evropski jezički stručnjaci i nastavnici devedesetih godina prošlog vijeka Do Coyle i David Marsh. Međutim, CLIL se ne iscrpljuje samo u tome da se dodatni jezik (strani, drugi i sl.) koristi kao medij podučavanja, nego da se gradi i jača znanje iz drugih, nejezičkih disciplina, dok se predmetni jezik koristi da se rješavaju problemi i razvija kritičko mišljenje (*critical thinking*). I dok ostvaruje znanja o specifičnostima kako dodatnog jezika tako i nejezičkog predmeta, CLIL kod svojih polaznika također nastoji razviti kognitivne, međukulturalne i komunikacijske vještine [8],[9]. Na taj način se ostvaruju određene prednosti, kao što su: poboljšanje jezičkih vještina kroz njegovu autentičnu upotrebu, **suštinsko** razumijevanje sadržaja nejezičkih predmeta, razvoj viših nivoa mišljenja, a na visokoškolskim institucijama se time istovremeno vrši i priprema za eventualnu međunarodnu suradnju itd. Sve su to razlozi zbog kojih, još od devedesetih godina, sve veći broj evropskih škola i fakulteta uvodi CLIL u svoje nastavne planove i programe.

3.2. Utjecaji na razvoj CLIL-a

Za samo uvođenje višejezičnog obrazovanja u Evropi zaslužna su najviše dva dokumenta: Rezolucija o unapređenju i diversifikaciji učenja i podučavanja jezika unutar obrazovnih sistema Evropske unije (*Council Resolution on improving and diversifying language learning and teaching within the education systems of the European Union*) iz 1995. godine i Bijela

knjiga o obrazovanju (*White Paper on Education and Training: Teaching and Learning – Towards the Learning Society*), također iz 1995. godine [10]. Rezolucija podržava upotrebu inovativnih metoda u nastavi i ističe važnost podučavanja predmeta iz nejezičkih disciplina na dodatnom jeziku, dok Bijela knjiga insistira na tome da bi, već u srednjim školama, trebalo slušati neke predmete na stranom/drugom jeziku. Osim toga i Vijeće Evrope i Evropski centar za moderne jezike potiču CLIL od samih početaka.

Sve spomenute podrške javljaju se na otprije pripremljenoj „podlozi” za pojavu i razvoj CLIL-a. U tom smislu, u mnoštvu dešavanja i utjecaja, treba istaknuti neke epistemološke i društvene utjecaje, novija istraživanja u pogledu usvajanja stranog jezika (*second language acquisition – SLA*), određene suvremene teorije učenja, kao i pristupe nastavi jezika koji se oslanjaju na postmoderna gledišta kakva se javljaju krajem dvadesetog vijeka.

3.2.1. Epistemološki utjecaji

Najčešće korišteni izrazi, koji inače daju smjernice nastavnicima CLIL-a, poput: *jezik učenja, jezik za učenje, učenje kroz jezik, zatim, komunikacija, sadržaj, spoznaja i kultura*, prizivaju epistemološke koncepte zasnovane na određenim društvenim, kulturološkim i spoznajnim teorijama. Ako se ključne postavke CLIL-a pobliže analiziraju, vidi se, prije svega, utjecaj postmodernog pokreta koji je utjecao na način gledanja jezičkog podučavanja [11]. Kao što je poznato, ovaj pokret karakterizira stav skepticizma. On se suprotstavlja pozitivističkim pojmovima kao što su *univerzalnost i objektivnost znanja* te, umjesto njih, prihvata kompleksnost. U primjenjenoj lingvistici, podržan je spoznajom da se nastavnici suočavaju sa složenošću jezičkih situacija na dnevnoj osnovi, te činjenicom da ni jedan pojedinačan metod ne može zadovoljiti njihove potrebe [12]. Pod ovakvim utjecajem, paradigme iz primjenjene lingvistike pomjeraju se sa potrage za jednim idealnim metodom ka složenom postmodernom stanju. Čak se u pitanje dovodi i termin *metod* jer on obično uključuje preskriptivne procedure i principe, često potpuno dekontekstualizirane, pa se još od osamdesetih godina dvadesetog vijeka sve više uvodio pojam *pristup (approach)*. Pristup se, za razliku od metoda, definira kao svojevrsni skup principa, ali ne i specifičan skup pravila i nastavnih tehnika [13]. Sve ovo objašnjava i neke od karakteristika CLIL-a, kao što su multidimenzionalnost i različitost implementacije.

3.2.2. Teorije učenja i istraživanja u pogledu usvajanja stranog jezika

Detaljan uvid u CLIL literaturu pokazuje vezu između kognitivnih i socio-kulturalnih teorija učenja s jedne strane, te CLIL pristupa s druge. Ove teorije su komplementarne i podržavaju CLIL pristup tako što obezbjeđuju konkretne dokaze za njegovu opravdanost.

Možda jedna od najcitiranijih teorija u analiziranoj CLIL literaturi je upravo socio-kulturalna teorija koja komunikaciju, razmišljanje i učenje promatra kao povezane procese u konstruiranju znanja i razvoju jezika [14]. Vygotsky, njen začetnik, posmatra kognitivni razvoj pojedinca, i njegovo usvajanje znanja, kroz društvenu interakciju. On tvrdi da je kognitivni razvoj društveni konstrukt koji ovisi o tzv. zoni proksimalnog razvoja (*zone of proximal development*) gdje pojedinci konstruiraju nova znanja kroz društveno posredovanu interakciju, smatrajući da vještine koje pojedinac stiče kroz saradnju sa drugima prevazilaze one koje može sam usvojiti. I upravo je ovakva orijentacija inherentna CLIL-u, što se učitava u dva, od četiri čuvena C, koja su stubovi-nosači CLIL-a: spoznaja (*Cognition*) i komunikacija (*Communication*).

4. PREDNOSTI I IZAZOVI PRIMJENE CLIL-A

Kao i svaki drugi pristup, i CLIL ima svoje prednosti i nedostatke, odnosno, izazove s kojima se, kao relativno mlad pristup, susreće. Kada je riječ o prednostima, CLIL svojom organizacijom i metodologijom unapređuje kod polaznika nastave sve jezičke vještine (*govor/konverzacija, razumijevanje čitanjem, slušanjem i pisanje*). Osim toga, uvijek je kontekstualiziran sadržajem nejezičkog predmeta koji se istovremeno podučava, čime se

nastava čini interesantnijom, što istovremeno podiže motivaciju kako za individualni tako, još više, i za timski rad i komunikaciju. Polaznici CLIL nastave se mnogo kvalitetnije pripremaju za međunarodno tržište rada i eventualne razmjene tokom samog obrazovnog procesa, u odnosu na polaznike nastave zasnovane na tradicionalnim metodama podučavanja, koji ostaju, uglavnom, nijemi slušači gramatičkog gradiva, te povremeni govornici na teme koje im možda nikada neće trebati u njihovom budućem radnom okruženju.

Međutim, nastavu CLIL-a nije lako organizirati. Osim prepreka u smislu inoviranja nastavnih planova i programa, a koje se često susreću, mnogo važniji izazovi se odnose na obučenos nastavnika za ovakav tip nastave, te izbor odgovarajućih sadržaja i materijala potrebnih za samu nastavu. Rješenja postoje. Prije svega, potrebno je usredsrediti se na obuku i profesionalni razvoj nastavnika koji će implementirati CLIL, i to kroz kontinuirane treninge i kurseve za razvoj jezičkih vještina. Zatim je potrebno uraditi prilagodbe nastavnih planova, s naglaskom na izbor sadržaja, ocenjivanje, i adaptaciju materijala koji će se koristiti. I, konačno, od ključne važnosti je podrška učenicima i studentima kroz organiziranje osnovnih, preliminiranih jezičkih kurseva, te stalno mentorstvo, što bi predstavljalo važan vid dodatne pomoći u njihovom prilagođavanju na nastavu koja se održava na stranom jeziku.

5. ZAKLJUČAK

Iz svega rečenog može se zaključiti da je glavna ideja koja stoji iza CLIL-a ta da on ima dva fokusa, to jeste, da studenti **istovremeno** uče strani jezik zajedno sa nejezičkim sadržajima. Treba imati na umu da, kada je sadržaj interesantan i relevantan, studenti će radije učiti dodatni jezik na kojem je taj sadržaj napisan, nego kada je u fokusu samo gramatika.

CLIL, također, promovira holistički pristup učenju. Umjesto da se bavi sitnijim stvarima i kreće ka ukрупnjavanju, CLIL ide obrnutim putem. To je tzv. pristup odozgo ka dole (*top-down approach*) u kojem polaznici koriste postojeće znanje i kontekstualne indikatore da bi došli do spoznaje, što svakako utječe na razvoj njihovih kognitivnih sposobnosti. U komunikaciji, studenti imaju mogućnost eksperimentiranja s jezikom, kroz nesputanu međusobnu interakciju, čime se dobiva na fluentnosti.

Konačno, činjenica je da se, i pored izvjesnih izazova, sve veći broj škola i fakulteta, u Evropi i svijetu, okreće ovom pristupu, a koji je, na mjestima gdje se već duži niz godina implementira (Finska, Italija, Južna Amerika), pokazao izuzetno značajne rezultate.

6. LITERATURA

- [1] http://ec.europa.eu/education/policies/lang/languages/langmin/euromosaic/index_, The importance of multilingualism, pristupano: 30.04.2025.
- [2] Andersson, T. and Boyer, M. (1978). *Bilingual Schooling in Unites States*, National Education Laboratory Publishers: Austin (Texas)
- [3] <https://www.alphatrad.com/news/plurilingualism-and-multilingualism-what-are-they>, pristupano: 30.04.2025.
- [4] Coyle,D; Hood,P.and Marsh,D.(2010). *CLIL: Content and Language Integrated Learning*, Cambridge: Cambridge University Press
- [5] Larsen-Freeman, D., & Anderson, M. (2011). *Techniques and Principles in Language Teaching* (3rd ed.), Oxford University Press
- [6] O'Malley, J:M., & Pierce, L.V. (1996) *Authentic Assessment for English Language Learners: Practical Approaches for Teachers*, Longman
- [7] Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2014). *Approaches and Methods in Language Teaching*, Cambridge University Press
- [8] Mehisto, P., Marsh, D., & Frigols, M. J. (2008). *Uncovering CLIL: Content and Language Integrated Learning in Bilingual and Multilingual Education* , Macmillan

Education

- [9] Dalton-Puffer, C. (2007). *Discourse in Content and Language Integrated Learning (CLIL) Classrooms*, John Benjamins Publishing.
- [10] https://aic.lv/bologna/Bologna/contrib/EU/Teach_learn_soc.pdf, pristupano: 30.04.2025.
- [11] Pennycook, A. (2006) *Global Englishes and Transcultural Flows*, Routledge
- [12] Larsen-Freeman, D., & Long, M.H. (2004). *An Introduction to Second Language Acquisition Research*, Longman
- [13] Bell, R. (1981). *An Introduction to Applied Linguistics: Approaches and Methods in Language Teaching*, Chrysalis Books
- [14] Vygotsky, L. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*, Harvard University Press